

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Coronacrisis: uitdagingen voor bestuurskundigen

Boin, R.A.

Citation

Boin, R. A. (2020). De Coronacrisis: uitdagingen voor bestuurskundigen. *Bestuurskundige Berichten*, 35(2), 9-11. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3212605>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3212605>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

een quotum volgens u een goed middel om diversiteit op de universiteit te realiseren? En hoe gaat dit dan in zijn werk? Betekent dit dat je sollicitanten hun politieke voorkeur dient te bevragen?

Cliteur: “Ik ben niet zo voor quota, maar ik wil de diversiteits-mensen en koekje van eigen deeg geven. Ik wil ze laten nadenken over hun eigen intolerantie, hun diepgewortelde afkeer van echte diversiteit. Want die afkeer is heel groot. Ik zie het naar voren schuiven van religieuze minderheden in klederdracht (hoofddoekjes) als schijndiversiteit.”

In een interview met de Volkskrant (14 december 2019) heeft u het over een ‘clash of opinions’. Hoe ziet u de rol van studenten en docenten in het bewerkstelligen van deze “clash of opinions”? Is het mogelijk om objectief les te geven?

Cliteur: “Ik denk zeker dat objectief lesgeven wenselijk en mogelijk is. Maar dat doe je door alle gezichtspunten te laten zien. Door studenten aan alles te laten ruiken en proeven en in de lessituatie een sfeer te creëren waarbij iedereen in vrijheid kan experimenteren met opvattingen en standpunten. Je moet als docent proberen om de minderheden in ideologisch opzicht maximaal aan het woord te laten komen. Ervoor te zorgen dat niet zoiets ontstaat van “zo denken we er hier met z’n allen over.”

Rector magnificus Carel Stolker gaf in zijn Dies Natalis toespraak van 2018 aan dat de universiteit een vrijplaats van het gesproken en geschreven woord moet zijn. In hoeverre is Universiteit Leiden dat volgens u?

Cliteur: “Ik maak me zorgen over de proliferatie van kolonialisme-studies bij geschiedenis of allemaal EU-euforie bij Europees recht of Europese studies. Maar, zoals gezegd, ik heb alle vrijheid gehad in Leiden en ben een tevreden mens.”

Omdat het stuk al enige tijd geleden tot stand is gekomen, refereren we in de vragen en antwoorden niet naar de recente gebeurtenissen: de BLM-beweging en de impact daarvan op onze universiteit en faculteit.

De Coronacrisis: uitdagingen voor bestuurskundigen

Prof. dr. Arjen Boin

*Instituut Politieke Wetenschap
Universiteit Leiden*

Een unieke crisis

Soms wordt de wereld van het openbaar bestuur plotseling ontregeld en uitgedaagd door een grootschalige dreiging die om een snelle interventie vraagt. We spreken dan van een crisis. Politieke leiders, bestuurlijke elites en zogenoemde first responders moeten dan een antwoord vinden dat goed werkt (effectiviteit), geaccepteerd wordt door burgers (legitimiteit) en geen onevenredige schade op de lange termijn veroorzaakt. Dat is geen eenvoudige opdracht, zeker niet als de bestaande plannen en draaiboeken niet blijken te werken omdat de crisis uniek is. En COVID-19 was een unieke crisis:

De dreiging was diffuus: slechts een relatief kleine groep wordt door het coronavirus getroffen. Het is dan ook begrijpelijk dat deze crisis niet door iedereen op dezelfde manier wordt ervaren. De crisis kan alleen worden beheerst als iedereen meedoet. Bestuurders zijn afhankelijk van maatschappelijke, bestuurlijke en politieke solidariteit, maar de lange duur van de crisis ondermijnt die solidariteit en dus de respons.

De onzekerheid was diep en duurde voort. Hoe meer we over het virus leren, hoe minder we blijken te weten. De onzekerheid heerst nog steeds met betrekking tot andere vragen: Wanneer hebben we een vaccin of medicijn? Wie heeft het al gehad? Komt het terug? Is een tweede ‘lockdown’ mogelijk? Zouden burgers zich aan zo’n lockdown houden? Het is moeilijk besturen onder condities van diepe onzekerheid.

De mate van gevoelde urgentie varieerde (en varieert nog steeds). Experts leken in het begin van de crisis helemaal niet verontrust, terwijl veel mensen juist bezorgd werden. De situatie is inmiddels omgedraaid. Steeds minder mensen maken zich zorgen, terwijl experts juist waarschuwen dat de dreiging niet is verdwenen (een ‘tweede golf’ is mogelijk). De gevoelde urgentie over de versoepeling wordt verschillend beleefd: voor sommigen gaat het allemaal veel te langzaam, voor anderen weer veel te snel.

Crisismanagement tegen het licht: eerste observaties

Nederland heeft snel een grootschalige respons moeten organiseren om een unieke en heel moeilijke crisis het hoofd te bieden. COVID-19 was een nationale crisis. De besluitvorming was geconcentreerd in Den Haag (formeel bij de Ministeriële Commissie Crisisbesluitvorming). Wat kunnen we over de respons zeggen? En wat zouden bestuurskundigen kunnen bijdragen om de respons te verbeteren?

Detectie: COVID-19 zou niet als een verrassing mogen komen. Toch werden de experts overvallen door de snelheid waarmee het virus om zich heen greep. COVID-19 was in die zin zowel een aangekondigde als een gemiste crisis. Dit roept de vraag op of dit weer kan gebeuren? Zal een ‘tweede golf’ wel op tijd worden gezien? Wat zouden bestuurskundigen adviseren?

Informatiemanagement: De nationale overheid had aanvankelijk moeite om de meest elementaire informatie te vergaren: het aantal beschikbare IC-bedden en maskers, het aantal besmettingen, de economische gevolgen – het bleef lang gissen. De situatie is inmiddels verbeterd. Het roept de vraag op of, en hoe, dit beter kan worden georganiseerd.

Kritieke besluitvorming: In elke crisis is de vraag: wie neemt de besluiten en op basis van wat? In deze crisis is de rol van experts en adviseurs opmerkelijk. Politieke besluitvormers beroepen zich op hun volgzaamheid: het advies van de experts is ‘heilig’ (tot dat niet meer zo is, natuurlijk). Diezelfde experts beschikken weer niet over betrouwbare kennis die het mogelijk maakt een complexe economie ‘coronaveilig’ te maken. Dit roept de vraag op wat de beste relatie is tussen experts en besluitvormers tijdens een crisis (en hoe we dit zouden kunnen beoordelen).

Crisiscommunicatie: In een solidariteitscrisis als COVID-19 moeten grote groepen mensen overgehaald worden om offers te brengen ten behoeve van een kleine groep kwetsbare mensen. Gezagsdragers kunnen het benodigde solidariteitsniveau niet als een gegeven beschouwen. Die moet constant opnieuw worden gegenereerd (managing public confidence). Communicatie is het belangrijkste instrument; het alternatief is regelgeving en handhaving. Dit roept de vraag op hoe de verschillende overheden het beste kunnen communiceren om de effectiviteit van de respons in stand te houden.

Verantwoording: Zelfs een kleine crisis leidt in Nederland al snel tot een politiek drama. De Onderzoeksraad voor Veiligheid onderzoekt elke (bijna)crisis. Haar rapporten hebben bijna altijd politieke consequenties (hoewel het ogenschijnlijk altijd om het leren van lessen gaat). Het ligt in de lijn der verwachting dat de COVID-19 crisis zal uitgroeien tot een verantwoordingsspektakel. Dat betekent politieke verkramping met diepgaande doorwerking. Dit roept de vraag op hoe we kunnen leren van een crisis zonder een verantwoordings-spektakel te initiëren.

Op weg naar een slimme ‘anderhalvemetermaatschappij’: een uitdaging van formaat

De onzekerheid met betrekking tot de toekomst is groot. Premier Rutte sprak van “*duivelse dilemma’s*”. Als de ‘lockdown’ niet snel genoeg wordt afgebouwd is er in sommige sectoren niets meer om op te bouwen. Als

te snel wordt versoepeld of het niet zorgvuldig gebeurt, is de ramp misschien niet te overzien. Hoe met deze uitdaging om te gaan? Eén ding weten we zeker: deze transitie kan niet vanuit Den Haag met de gebruikelijke protocolleringsdrift worden vormgegeven. Dit is in belangrijke mate een lokale exercitie. Maatwerk is nu eens geen cliché. Dit roept de vraag op hoe nationale beleidsmakers maatwerk kunnen leveren (zeker als belangrijke informatie niet voorhanden is).

Hier kunnen we iets leren van de vele beleids- en implementatiestudies die de Bestuurskunde over de jaren heen heeft geproduceerd. Volgens de literatuur kan deze uitdaging het best als een experiment worden aangevlogen. Dat betekent verschillende dingen proberen, voortbouwend op de smalle kennisbasis die beschikbaar is. Differentiatie tussen wijken, steden en regionale gebieden is prima. Feedback is cruciaal (zo snel mogelijk ontdekken wat de gevolgen zijn – medisch, economisch, sociaal – van de verschillende initiatieven). Wetenschappers kunnen helpen dergelijke beleidsexperimenten in goede banen te leiden. Het lokale gezag bewaakt de grenzen en legt uit (aan burgers, ondernemers maar ook aan micromanagende beleidsmakers in Den Haag).

Deze transitiefase van crisis naar een ‘nieuw normaal’ vraagt misschien wel om een bijzondere vorm van leiderschap: creatief, bezorgd, gedurfd, verbindend –maar niet directief, sturend op dit of dat principe. Als dit goed wordt vormgegeven, kan Den Haag worden bevrijd van een verantwoordelijkheid die daar niet thuishoort. Het positioneert het lokaal bestuur als de vormgever van een post-crisis samenleving. Dit roept de vraag op of het lokaal bestuur klaar is om die rol in te vullen.

Het zijn allemaal vragen die bij uitstek in het domein van de Bestuurskunde thuis horen. De Bestuurskunde verenigt kennisdomeinen en theoretische perspectieven die buitengewoon nuttig zijn voor al die bestuurders die hun weg proberen te vinden tijdens deze crisis. En de volgende crises liggen op de loer. Het is daarom hoog tijd dat bestuurskundigen hun rol pakken. De vraag is of bestuurskundigen daar klaar voor zijn.

Verder lezen over crisismanagement:

Arjen Boin, Paul 't Hart, Eric Stern & Bengt Sundelius (2016). *The Politics of Crisis Management*. Cambridge University Press.

Arjen Boin, Christopher Brown & James Richardson (2019). *Managing Hurricane Katrina*. Louisiana State University Press.

Column: jongerenparticipatie in coronatijd

Haije Dijkstra

De afgelopen maanden scoorden de persconferenties over het coronavirus van minister-president Rutte soms hogere kijkcijfers dan eenvoudig volksvertier voor het proletariaat, zoals *Temptation Island*. Naast een hamsterende doventolk en de schoenen van minister De Jonge gebeurde er op 19 mei 2020 iets opvallends: premier Rutte riep een jongerenrevolutie uit. Jongeren zouden zelf op zoek moeten gaan naar oplossingen en ideeën voor de gevolgen van het coronavirus. “*Begin de revolutie van onderaf*” gaf de minister-president daarbij aan.

Een door het establishment opgezette revolutie is niet alleen een *contradictio in terminis*, maar is ook een beetje gênant. Het roept toch de vraag op waarom de revolutie niet bottom-up, vanuit de jongeren zelf, is ontstaan. Voor mij persoonlijk leidde de uitspraak van Rutte tot een existentiële quarterlifecrisis. Aan het einde van een universitaire bachelor vraag ik me af: ben ik eigenlijk nog wel een jongere? Om maar met een academisch cliché in huis te vallen: het begrip ‘jongere’ is een ambiguo concept. Volgens de Van Dale betreft het een persoon tussen de zestien en dertig jaar. Het CBS definieert jongeren als personen tot 25 jaar. Dat betekent dat zo’n 4,9 miljoen mensen van dit land bestempeld kunnen worden als jongere.